

Szabadon, igazat, édesanyanyelvedön

Szabadon, az igazat – a magunk nyelvén... (Szabad, igaz, magyar?)

Mondanám, ha nem piszkították volna be (egyebek közt) a szabadosság hívei a szabad szót. Szabad, ráadásul demokrata is... (Akiknek a másik mássága... nem másság.)

Magyar írás? Mondhatni. Kiváltképp! Magyar. Ha egyáltalán írás.

Nem szólva arról, hogy *igaz-é?* Az igazság! (Mondj igazat... – elevenen nyuvasztanak.) (Hogy jártak evvel a magyar husziták, lásd a KUTYAKÁNTOR című kisregényünkben.) I nélküliként: gázság(szolgáltatás) – emlegették 56-os hőseim. (Leírtuk a KAZALban.)

Szabad szólás, sajtó- és szólásszabad... Hogy a csudába né! Pláne nem *Szabad Nép*, sem abból lett *Népszabadság*. (Sem a szabadsághoz, sem a néphez nem volt köze egyiknek sem.)

...Akiknek hogy jutott volna eszükbe 1999-ben (tehát a magát akkor már nemzetinek nevező, az előbb emlegetett társulat által nyilván náci számba vett kormányzat idején) a kortárs magyar irodalmat fölmutatni igyekvő frankfurti könyvvásárra kiutaztatni nemzedékünk legjobb regényíróját, Gion Nándort. (Sütő is csak a melleleg jelen levők közt szerepelve az előtérben kapott helyet.)

Kik szerint...

Mindjárt *NEM*-mel kezdeni! Hol itt az *IGEN*? Mert a *Hitel* szerkesztője erre kérdezett rá. Miként vallasz írásról, mit emelsz magad elé, írás és hétszentség!... (Hét szentség? Több, kevesebb.)

Többször megírtuk. Elmondtuk. Újrafogalmazni? Miért ne. Mert rájöhetsz: 7 (?) avagy 10 (?) évente, 20 (?) esztendőként... változik a válaszod. Mert változol te magad is. Körötte a világ. Mi több, az írás szintűgy. A magyar nem különben.

*Nyelv*ünket aközben a tankönyvírók is igyekeznek tovább rontani. Példának okáért az egyik 8.-os 'magyar' föladatlap keresztretjvénye ekként került papírra:

SARUSI MIHÁLY (1944) író. Békéscsabán született, 2001-től Balatonalmádiban él. Két és fél évtizeden át az MTI tudósítója volt. Utóbbi művei: *Hiábahaza* (2010); *Hun fohász* (2011).

„...Móricz Zsigmond

Across: 1-14

Down: 1-12...”

Nem az angol(-szász) általános iskola VIII. osztályosaihoz fordulnak így az angol(szász) tankönyvíró szakértők, nem, a mieink.

A magyar szülő mindenestre többnyire nem érti, legföljebb gyanítja, mert gondolkodni azért megtanult: nyilván vízszintes, függőleges... A megoldásból kiderül, jól sejtetted! Hogy aztán a világháló – anyanyelvünk janicsárjai szerint online – igazolja gyanúkat, valóban, vízszint, függő... Nevelik gyermekeinket az új, zavaros világnyelvre. Újirodalmunk művelői? Nem különben. Hogy őket rakják tankönyveinkben egy sor klasszikusunk helyére. Ásatagok, elavultak, legföljebb átírva, modernizálva, gagyisítva (újmagyarul: trendbe vágva) tehetők gyermek, ifjú és fölnőtt (sőt, nyeglén szólva nyugger) olvasóink kezébe! Szerintük. A tiszta forrásról megfeledezve. Mert a mai gyermek szókinca már oly szegényes, hogy Jókait sem érti? (Meg is buktunk a 2016-os Pisa-fölmérésen.)

Hitted volna, hogy a XXI. század első tizedeiben egyre többen vetemednek a legjava magyar írás mocskolására? Mást ne mondjunk: „Petőfi jakobinus, némi szoci beütéssel.” A *Hét krajcár*: „sikeres giccs”. A *János vitéz*: „sok erő, kevés ész. Ez Rambo világa.” Kukoricza Jancsihoz hasonló megítélés jár az „izompacsirta, farkastaposó, malomkő-hajigáló”, muszklimiska Toldi Miklósnak. A *Légy jó mindhalálig* meg a többi hasonló művek „nem gyerekek kezébe valók”. „Míg mások írnak a templomról és az iskoláról, én írok a kocsmáról”, zeng az új, csapszéki latrinaköltő (kire másra, Remenyik Sándorra utalván altájiságával); az erdélyiség – ‘franciás’ műveltséggel transzszilvanizmus – (Sütővel bezárólag, mivel Sütő után már nem él ez a szellem?) túlhaladott, nyilván mert „A közösségi eszmék eléggé megbuktak”, Ady viszont, legalábbis (ahogy ‘költőtök’ fogalmaz:) „Bandi izgága fasza” nem biztos.

A művészetben, szerintük, az a hivatásos, aki megtalálja az utat a hön vágyott pénzcaphoz. A piaci kofák sem gondolhatták másképp: Csontváry hogy lehetne tehetséges?! ‘Napút festő’... Műkedvelő, aki éhen hal?

E hang minősítése nem a mi dolgunk. Akiké lenne, többnyire hallgatnak. Jobb esetben. Rosszabb esetben bólogatnak. Mert hát... haladni kell a korrallal? Ezzel? Mintha nem korról, hanem tartásról volna szó.

Nyilván a bosszúszomjas, kíméletlen, kegyetlen Lúdas Matyi is elvetendő, hisz ráadásul ki hallott ma már lúdról (meg Matyiról, mikor manapság akár Mateusz is bevészhető az anyakönyvbe) – amikor a libagógást sem ismeri föl a zömmel már városi gyermek. (Már ha városhoz – aszfaltunkhoz – illik még a gyermek.) Meg... mi az, hogy Isten áldd meg a magyart! Amikor sem Isten, sem magyar, áldás így mire föl kellene...

Amikor, szerintük, a *NEM* szót is ki kéne tiltani. Csak az *IGEN!* A pozitív beállítódás... Gondolkodni, egyensúlyt keresni, jót, rosszat mérlegre téve dönteni... Minek?! Mire jó az. (Amikor all right minden.)

Az amerikai kacaj. Jesz, jesz... Minden nagyon szép, minden nagyon jó! Sőt, hepi! ...Csak hát az efféléből – a hazug happy életérzésből – nem kérünk.

Ismerjük. Hogy egyesek szobrot akarjanak állítani I. Ferenc József császárnak-királynak... Annak, aki azzal kezdte közszereplését, hogy vérbe fujtotta szabadságharcunkat, s bevégezte a világ vérbe, hazánk könnybe, gyászba borításában való hathatós közreműködéssel s a földarabolásával végző hóhér kezére adással. Róla írj regét, dicshimnuszt, s te leszel az új Nobel-díjas! Ha pedig magyar íróként soha egy büdös szót le nem írsz, amiből kiderül, hogy 'Romániában' magyarok is vannak, akár a Nagyromán Irodalmi Díjat is elnyerheted.

Igen, hogy el ne feledjük, a dinamit atyamesterének a díja.

2016-ban a stockholmi atyák (és anyák?) Bob Dylant találták a legkiemelkedőbb költőnek a világon. Kb. úgy viselkedtek, mintha nekünk kedvező esetben mondjuk az *Akácus út* dalszövegírójának ítélik egykoron eme nagydíjat. (Persze máig vitáznak az érdekeltek, ki is a magyar világban közkedvelt népies műdal szerzője.) Már ha a világot fölrobbantani tudó dinamit fölhasználója és hasznosítója helyett – mondjuk – a mi gyufagyáros Irinyink szedte volna úgy meg magát, mint Alfréd bácsi, s a világ bankjait, fegyvergyárait s további (bombaerős) világcégeit magyar tőkésék birtokolnák. Pedig ahhoz, hogy Nobel-díjat kapjon példának okáért Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula, Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály, József Attila, Illyés Gyula, Radnóti Miklós, Tamási Áron, Sinka István, Örkény István, Márai Sándor, Wass Albert, Sütő András, Gion Nándor... , még nem kellene magyar díjgyám csapat! Csak érteni kéne...

És akkor a *szép*, az irodalmi alkotás szépsége! Szépirodalmunkban, szépíróinknál. Miközben – fogalmaztunk 20 magyar esztendeje a tokaji írótáborban: RÚTIRODALOM DANDÁRJÁN – gyakran mást sem látsz, mint... sületlenséget. Süketelést, hogy pl. minek a katarzisz (ami helyett ma egyre általánosabb a csibumcirkuszi hangütés). Nyakatekerést. Szürke szürkén szürkülését. Erkölcsi nevelés... Az kéne ezeknek, nem az üveges tót hanyatt esése. Erkölcs, van olyan?

– Te beszélsz? Minden második szavad káromkodás...

Mármint előfordul, hogy hőseim egyike, másika valóban így beszél. Nem moshatom tisztára a szájukat. (Való, kicsikét későn szoktam rá a fogkefe használatára.) De kötőszóként, saját nyelvembe illesztve, hogy fordulna elő.

Aztán hogy *tiszta*... TISZTA BETŰ – amire törekedtünk. Igen, mert mit tehetünk? Valamiképp ki kellett mutatnunk a fogunk fehérét.

Szabadon, az igazat. Röviden tán így lehet. Igen kurtán elintézve.

Szabadon...

Igazat?

Szépet?... Nyelvileg? Szellemét illetően.

Az igaz a legszebb.

Hazád, fajtád, néped, szülőfölded... *szolgálni*.

Szolgálni? Mondottuk már máshol, emlegettük többször (pl. LÖNNI VAGY NEM LÖNNI): az Országos Levéltárban megkérdezték, ki kért föl a nemzeti közgyűjtemény iratosi vonatkozású iratainak a kutatására. Mit nem mertünk odaróni a kérdőívre... a kádári hazugságvilág javán, az 1970-es években: az erdélyi falu népe! Hogy várta volna tőlem Kisiratos és az aradi-csanádi magyar parasztvilág, hogy regényben és falurajzban mutassam föl! De én olybá vettem. Föltehetőleg... a legjava írók, költők, tudósok szellemében, valamennyi őszám és testvérem minden kínján-örömén épülve juthattam erre a szent meggyőződésre. Miközben akkoriban még megkérdezték az útlevelekérőtől, mikor, miért távoztak rokonaid az adott országba; csak gondoltam, leírni még nem mertem, hogy a haza hagyta el őket, nem ők a hont.

Mély, nagyon mély... Mélymagyar szellemed? Igen, valami ilyesmi. Faji értelemben nyilván hígmagyaraként, hisz oláh (s tán török), cseh (avagy ki tudja, milyen szláv [azaz ótót]), (jó messziről) görög fölmenőim is vannak (...lehetek). Hogy a jellegadó mégis... Azon túl, hogy a műveltség a meghatározó; az a szellemiség, ami rád ragadt a sokfelől szorongatott aradi, zarándi, békési, csanádi, csongrádi, bihari magyar világban.

Azonosulni... fajtáddal. Sőt, a hőseiddel. Hogy ha Áchimról írsz, a bőrébe bújj (A KAPORSZAKÁLLÚ NÁDVÁGÓ) – ahogy ha Zsilinszky Endre drámáját próbáltam volna megírni (az 1911-es Áchim L. Andrással és az 1944-es Bajcsy-Zsilinszky Endrével egyaránt azonosulni tudtam, s terveztem, hogy az utóbbiról is regét keríték), hasonlóképp járjak. Ha a szerémi huszita Szentírás-fordítók küzdelméről szólj, hát Husz János követőjévé válj (A KUTYAKÁNTOR). Az aradi-csanádi parasztvilágról, magad is csizmát húzz (MAGYAR KRISZTUS). A háromszéki kommunistaelenes szegénylegények történetét álmodd újra, Pusztaiék társává légy (HADAK ÚTTYIK). A török idők Körös-közének népéletébe merülve kivel, ha nem a furfangos bihari pogányugraszto Csavarga Miskával vállalj közösséget (ESZTERBERKE). A Fekete-Körös-völgy XX. századi magyaroléseiről regélj, hétmérföldes csizmában lépegetés helyett üldözöttől üldözöttig kússz, hogy – átölelve őket – érezd a szívverésüket (FEKETE-ZARÁND)... Könyvről könyvre, testvértől testvérig.

Nem kívülről, belülről. Nem általában, nagyon is kézzelfoghatóan. Nem függetlenül (mindentől), nagyon is elkötelezetten (értük). Nem lapítva, nagyon is kiállva. Nem, nem. Igen, igen. (Már megint...)

Értük. Velük. Általuk.

Körmendi Lajos mondta, próteuszi alkat volnék. Lehet. Hogy hol itt, hol ott, hol ilyen, hol amolyan alakban tűnjek föl, bukjak elő. Magam is meglepve? Rejtekezve. Majd előpenderülve.

Szóval: NEMmel kezdted, hogy folytasd az IGENnel? Nyilván kár, ha hivatkozatsz is Petőfire (aki mivel nem kezd: „Ne fogjon senki könnyelműen / A húrok pengetésihez! / Nagy munkát vállal az magára, / Ki most kezébe lantot vesz. / Ha nem tudsz mást, mint eldalolni / Saját fájdalmad s örömed: / Nincs rád

szüksége a világnak, / S azért a szent fát félretedd.”) Mindamellet... 2016 végén, 2017 elején így áll össze bennem. A NEM indít szólásra. Dühít föl.

Szabadon, igazat. Csakis az igazat! Minél pontosabban. Ha (kényszerből) homályosan is (mint 1970-es évekbeli kisregéidben [ÁRVA IMA]).

Néha majdnem lehetetlen.

Fajtam szószólója? Szólni helyette is. Ha kéri, ha nem. („...s gyalog indulok el / nem számítva arra / hogy valaki fölvesz” – fogalmaztam kocsiállító koromban az útpadkán.) (Fogalmazhatok ma is.)

No és akkor – néha legfőként – a világ fölfedezése! A magad számára. Meg mindazoknak, akik veled tartanak. Akik kíváncsiak... mindamellett elsősorban a magyar világra. A Kárpát-medencei 'Eurorégióra', minden talpalatnyi magyarlakta tájra, kicsi magyar szállásra... A magyar tömb körüli szigetvilágunkra. Ahogy tettük, míg bírtuk, a VAGABUNDKORZÓN. Elindulva a csabai Alvégi Fő uccai Kastélyi-sánc mellyékéről – A CSABAI SZAJNÁN – előbb a kis-, majd a nagytáj föltérképezésére, egyre táguló körben, eljutva az Óperenciás tengeren túlra, a világ végére, honnan már lógathattad a lábad... valóban a semmibe. Mert azon túl, hol mi vagyunk, hogy lenne bármi. (Hogyne, az ismeretvágy, a fölfedezőkedv.)

Ahogy minden nép fia veszi. A világ közepének érezvén azt a szent helyet. Ahol állsz. Ahova tartozol. Ahol a legmélyebbek a gyökereid.

Ars poética? Inkább csak... vallomásképe. Költésről. A költés eredőjéről. Irányáról. Értelméről. Ha beszélybe – mit ad isten, mesébe, regébe, színjátékba, széptanulmányba – fordul is gyakran (ma már kizárólag) az írhatnak.

Hogy ha (mint Domokos Mátyás emlegeti, akár) istenkísértés is: maga a *nép* szóljon meg. No meg a *nemzet*. És az osztály?! Azt hol hagyod. A szegény ember. Az elesett, a *kisemmizett*, az elnyomott. Könnyű a győztesek között boldogulni.

Ördögh Szilveszter vette észre, hogy a magunk fajta – úgymint Simonyi Imre és szerénységünk (meg nyilván jó néhány hasonszorú rosszcsont) –, 'ha rosszabb, akkor is jobb' alapon... vállalja a nehezebbet. Pl. otthon marad, szülőföldjén, miközben máshol szabadon élhetne...

Igen, általad. Tolladból (téntádból) – számítógépedből – gyüvet. De nem magad. Szabadon mondhasd az igazat. A saját nyelveden.

Mely nyelv... nem kitalált! Nem afféle, amit csak te értesz (meg még esetleg pár hozzád idomulni kész vájtfülű). Hogy aztán – igen nagyot tévedve (szántszándékkal félrevezetve bennünket?) – nyelvzseninek állítsanak be. Anyanyelved lehetőleg minél tágabb – mélyebb – világából merítve. Régi magyar nyelvünkől, nyelvjárásainkból meg akár a máai utcanyelvből... Ha van, a saját tájanyanyelvedből. Édösanyádébul.

– Ugye, te nagyon szereted a szabadságot? – állította kérdésével a csonka-ara-di puszta tanyavilágában magányosan élő, hat elemi végzett unokanagynéném, amikor (még a hatvanas években) épp kiszabadítottam magam áristomaim egyikéből.

Ő tudta.

Mert ismert.

Hallomásból? A családi legendárból? (Mert rólam – sajnos vagy sem – elég hamar születtek.)

„Az egyik érti, a másik ugatja” – mondotta volt a költő.

Szabadon, az igazat. A magad módján.

A lehetséges összes műfajban. Ahogy adja magát... Körbe-karikába.

Szabadon.

Semmibe véve a Simonffy András által emlegetett nemiszerv-névennevezés bűvkörében tévelygők zöngeményeit. Hogy annál keményebben nevezd meg a nevét... a néven nevezendőknek. De szórakozásból, köztisztelettel, úri huncutságból...? Minek.

...Persze koronként másként fogalmaztam (...volna). Mikor mi lebegett előttem. Szent, avagy mégsem annyira szent, de elérendő teljesítményként. Szabadság, szerelem; tisztaság és féktelen (sőt végtelen) szabadságvágy; magyarság és édesanyanyelvünk; a magyar világ koronként s tájhazánként – (földrajzi) szél-tében-hosszában s (történeti) mélységében –; lázadás (minden aljasság ellen) és alkalmazkodás (hogy egyszer csak a torkukra forraszthassuk hazug szavukat).

Mikor hogy. De... mintha valóban a szabadság lenne ott mindegyik mögött. Mert anélkül.

Rabságban is. Lelked mélyén rabszolgaként is megmaradhatsz szabad embernek. Nagy Gáspárnak igen tetszett, amikor a SZÖKŐÉLETben leírtam: ha nyakig pocébe kényszerítenek is, belül tiszta maradhatok.

Rabságban született Örkény Tóti, Csurka Döglött aknák, Sütő Engedjétek hozám jönni a szavakat, Gion Latroknak is játszott, Illyés Egy mondat a zsarnokságról című műve. Például! Többek között. (Mert még mi minden!) Tán nem véletlen, hogy rabságban, idehaza 1945 és 1990 közt több nagy mű íródott, mint a szülőföldtől távol. Hogyne lettek volna ők, kortársainkként, a példaképeink. Hogy persze ne utánozzuk őket, csak szeressük, s hogy legyen kihez igazodnunk. Amilyen bátorító volt a felejthetetlen Nagy Imre-költemény (Nagy Gáspáré), a „nem szabad feledNI” is. Ha Gazsi meri, mi miért húzzuk meg magunk még mindig...? Gáspár nem volt bátor, csak nem mert félni... Szabadság... És mi? Meddig tűrünk... Mert valóban elég volt. Több volt a soknál.

Tiszta, szabad, igaz. Le sem merem írni, e hármat negyedikkel megtoldva, hogy... és magyar. Mert még félre tetszenek érteni. Pedig hát... mi mást jelentene az, hogy elsősorban magyarok akarunk lenni, s csak azután ilyenek, olyanok. Magyar embernek lenni: legfőként emberként élni. (Honnét tetszenek ezt is tudni?) (Miért kellene.)

Rám szóltak, amikor azt találtam írni (a SZÖKŐÉLETben): elsősorban magyar vagyok, csak azután demokrata s miegyéb! Mire föl az egyébként megalkuvásra hajlamosnak, a balkáni, fanarióta szellemiségű románsághoz túlzottan igazodónak tartott Markó Béla 2010 táján jusson oda, hogy azt mondja: (a Romániához csapott) Erdélyben „Nem lehet politizálni demokratikus utat keresve,

nincs más út, csakis etnikai alapon” – emlegeti minapi vallomásában Gálfalvi György.

Naná, majd multikulturálisnak adván ki magunk. (Ahelyett, hogy emberek maradnánk.) (Mi több, ez esetben még: író... kobozzal, lanttal, táltosdobbal, síppal, dorombbal...)

A magyar úton.

Tovább!

Már ha lehet. Ha van ilyen. Ha nem túl szűk (avagy túlságosan tág). Szóval: ha járható. Szóval, ha engedik (...ráeresztenek).

Albert Camust nemrég, az 1956-os forradalom 60. évfordulóján emlegették. Hogy rólunk gondolkodva mire nem jutott: „a végső érték, amelyért élni és harcolni érdemes, az csakis a szabadság”.

Szabad, igaz, (édösanya)nyelv?... Szabad igaz nyelv. Rútirodalom-mentesen.

Hogy mi rút? Ami hazug. Hamis. Ál. Aljas. Emberhez méltatlan. (Pl. szer-
vüket himbálva dallni a déli verő sütötte sétatéren.) (Ami Pörför Manczy meg-
lehetős befogadóképességének köszönhetően műköltészeti tótágasmutatványnak
valóban elmegy.)

És hát (mert – hála Aranyinak – a magunk fajtának volt kitől tanulnia): „Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!”

Másképp hogy lehetne.

Írni, élni.

Árral szemben. Ahhoz kell... annyit minden. Ami: vagy van, vagy nincs.

Igyekszünk!

Ha bírjuk még tüdővel. A folyamatos fujtogatást.

Csak azért is!

Csöndben, csöndesen.

A szürkét azért kerüld...

– Hozd a szürkét!

Jó igahúzó barom lehet.

Tátos ló ű (lött légyön) aligha leszön.

(Lovat váltottam – családot, hazát nem.)

Anyanyelvünk kimeríthetetlen kincsestárához fordulva, meseszövéünk, költői lehetőségeink végtelenét hasznosítva... Legügyesebbjeinknek tán sikerül eljuttatni népünk üzenetét a nagyvilágnak.

Szabadon, igazat, (édös)anyanyelvedön.